

Investigating Women's Social Rights From Imam Khomeini's Point of View

Roghayeh Rajaby Ghidary¹, Saeid Hassanzadeh Delgosha^{2*}, Yaqoub Pourjamal³

1. PhD Student of Jurisprudence and Fundamentals of Imam Khomeini's Law and Thought, Faculty of Law, Theology, Political Science, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Law, Theology, Political Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Law, Theology, Political Science, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 149-162

Article history:

Received: 17 Apr 2024

Edition: 14 Jun 2024

Accepted: 13 Aug 2024

Published online: 22 Sep 2024

Keywords:

Social Rights, Women, Right to Dignity, Right to Freedom, Right to Equality.

Corresponding Author:

Saeid Hassanzadeh Delgosha

Address:

Iran, Tabriz, Islamic Azad University, Tabriz Branch, Political Sciences, Faculty of Law, Theology, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law.

Orchid Code:

0009-0002-5277-948

Tel:

09144101968

Email:

saeid.ahad.bager@gmail.com

ABSTRACT

Background and Purpose: Finding pure ideas from the words of Imam Khomeini (may Allah be pleased with him) about women's social rights is to benefit the society from these ideas to turn them into solutions to solve women's social problems. The purpose of this article is to examine the social rights of women from the perspective of Imam Khomeini.

Materials and Methods: This article is descriptive and analytical. Materials and data are also qualitative and data collection was used in collecting materials and data.

Ethical Considerations: In this article, the originality of the texts, honesty and trustworthiness are respected.

Findings: The findings showed that the statements of Imam Khomeini are taken to mean that he recognized the social rights of women. Women can play an active role alongside men in social movements. Women's social rights include citizenship rights and the right to welfare and social security, social dignity, the right to use maternity benefits and housekeeping benefits (housekeeping rights and the right to maternity leave, etc.), the right to benefit from suitable housing.

Conclusion: Imam Khomeini Quds Serh has addressed the social rights of women in his jurisprudence and government opinions. From Imam Khomeini's point of view, women's social rights, including citizenship rights, welfare rights, and rights related to employment and working, have been accepted.

Cite this article as:

Rajaby Ghidary, R; Hassanzadeh Delgosha, H; Pourjamal, Y. *Investigating Women's Social Rights From Imam Khomeini's Point of View*. Economic Jurisprudence Studies. 2024.

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره ششم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۳

بررسی حقوق اقتصادی-اجتماعی زنان از دیدگاه امام خمینی(ره)

رقیه رجبی قیداری^۱، سعید حسن زاده دلگشا^۲، یعقوب پورجمال^۳

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق و اندیشه امام خمینی(ره)، دانشکده حقوق، الهیات، علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

۲. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده حقوق، الهیات، علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

۳. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده حقوق، الهیات، علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حقوق اجتماعی اعم از حقوق شهروندی، حقوق رفاهی و حقوق مربوط به شغل و کارکردن است. یافتن نظریات ناب از بین سخنان امام خمینی (ره) درباره حقوق اجتماعی زن برای بهره‌سازی جامعه از این نظریات است؛ تا تبدیل به راهکارهایی برای حل معضلات ومشکلات اجتماعی زنان باشد. هدف مقاله حاضر، بررسی حقوق اجتماعی زنان از دیدگاه امام خمینی(ره) است.

مواد و روش‌ها: مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد، از بیانات امام خمینی(ره) چنین برداشت می‌شود که ایشان حقوق اجتماعی زنان را به رسمیت شناخته است. زن می‌تواند نقش فعالی در کنار مردان در حرکت‌های اجتماعی ایفا کند. حقوق اجتماعی زن شامل حقوق شهروندی و حق رفاه و تامین اجتماعی، منزلت اجتماعی، حق استفاده از مزایای مادری و مزایای خانه‌داری (حقوق خانه‌داری و حق مرخصی زایمان و...)، حق بهره‌مندی از مسکن مناسب می‌باشد.

نتیجه: امام خمینی قدس سره در آراء فقهی و حکومتی خود به حقوق اجتماعی زنان پرداخته است. از دیدگاه امام خمینی، حقوق اجتماعی زن اعم از حقوق شهروندی، حقوق رفاهی و حقوق مربوط به شغل و کارکردن مورد پذیرش قرار گرفته است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۴۹-۱۶۲

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۹

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۳/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

واژگان کلیدی:

حقوق اجتماعی، زنان، حق کرامت، حق آزادی، حق مساوات.

نویسنده مسئول:

سعید حسن زاده دلگشا

آدرس پستی:

ایران، تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، دانشکده حقوق- الهیات- علوم سیاسی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی.

تلفن:

09144101968

کد ارکید:

0009-0002-5277-948

پست الکترونیک:

saeid.ahad.bager@gmail.com

۱. مقدمه

موضوع حقوق اجتماعی زن یکی از مسائل چالش برانگیزی است که اگر به ابعاد مختلف آن توجه دقیقی نشود، استحکام خانواده را در معرض خطر قرار می دهد. زن در خانواده از اهمیت ویژه ای برخوردار است؛ زیرا محور اصلی و رکن اساسی و مدیر داخل خانواده است. هم خانواده را بوجود می آورد و هم حفظ می کند و محیط خانه تحت اشراف، نظارت، تدبیر و مدیریت زن است. زن در محیط خانه دارای تأثیر فرهنگی زیادی است. صرف نظر از حضور اجتماعی اش، نقش اصلی آن در خانواده است. زن به عنوان یک عضو از خانواده و اثرگذار در جامعه قادر است نقش مهمی را در چرخه زندگی برعهده بگیرد. در عرصه اجتماعی زن همیشه نسبت به موضوعات و حوادث رخ داده در جامعه حساسیت نشان داده و با عکس العمل های به موقع اقدامات موثری را برای بهبود وضعیت فرهنگی و اجتماعی جامعه در پیش گرفته اند. از طرفی تبیین مسائل پیرامون حقوق اجتماعی زن و دیدگاه بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (ره) درباره آن نشان دهنده دیدگاه تنها حکومت اسلامی در طول تاریخ است که توانسته بیش از چهل سال با مبانی ناب مذهب شیعه، احکام اسلامی را در جامعه اسلامی پیاده نماید. موضوعی که پژوهش حاضر به آن پرداخته دارای اهمیت و ضرورت وافر است: اول اینکه این موضوع به دلیل ظرفیت های گسترده ای که در تأثیرگذاری مثبت یا منفی انکارناپذیرش بر نیل هر جامعه به اهداف و آرمانهای متعالی دارد در نفس خود نیازمند تدقیق و اندیشه ورزی در ابعاد و سطوح مختلف است. دوم اینکه؛ حقوق زنان تاکنون از جنبه های مختلفی مورد تحقیق و پژوهش فقهی قرار گرفته است:

غلامرضا بهروزی لک و مریم شریف پور، در مقاله ای به بررسی مبانی فقهی حقوق سیاسی زنان در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پرداخته اند (بهروزی لک و شریف پور، ۱۳۹۴) محمد عترت دوست و سیدمحمدجواد وزیری فرد نیز در مقاله ای، ادله فقهی مخالفان ولایت سیاسی زنان در فقه شیعه را بررسی کرده اند (عترت دوست و وزیری فرد، ۱۳۹۲)؛ همچنین رسول مظاهری کوهانستانی و محمدجواد حیدریان دولت آبادی، در مقاله ای، مطالعه کاربردی تحولات فقهی شیعه در دوران معاصر درباره حقوق و آزادی های زنان را مورد بررسی قرار داده اند (مظاهری کوهانستانی و حیدریان دولت آبادی، ۱۳۹۸) تمایز و نوآوری مقاله حاضر نسبت به پژوهش های انجام شده این است که در این مقاله، حقوق اجتماعی زنان با تأکید بر نظریه های امام خمینی (ره) مورد پژوهش قرار می گیرد، که موضوعی جدید است. بر اساس آنچه گفته شد هدف مقاله حاضر، بررسی این سؤال است که زنان از دیدگاه امام خمینی (ره) از چه حقوق اجتماعی برخوردار هستند؟ به منظور بررسی سؤال مورد اشاره ابتدا حقوق اجتماعی غیر مالی و در ادامه حقوق اجتماعی مالی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره) مورد بررسی قرار می گیرد.

۲. مواد و روش ها

مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده ها نیز کیفی است و از فیش برداری در گردآوری مطالب و داده ها استفاده شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌ها نشان داد، از بیانات امام خمینی(ره) چنین برداشت می‌شود که ایشان حقوق اجتماعی زنان را به رسمیت شناخته است. زن می‌تواند نقش فعالی در کنار مردان در حرکتهای اجتماعی ایفا کند. حقوق اجتماعی زن شامل حقوق شهروندی و حق رفاه و تامین اجتماعی، منزلت اجتماعی، حق استفاده از مزایای مادری و مزایای خانه داری (حقوق خانه داری و حق مرخصی زایمان و...)، حق بهره مندی از مسکن مناسب می‌باشد.

۵. بحث

حقوق اجتماعی، جایگاه مهمی در اندیشه‌های سیاسی، فقهی، حقوقی و مدیریت‌های اقتصادی و اجتماعی دارد. حقوق اجتماعی شالوده هر نظام معقول حمایت‌های اجتماعی است و هدف از قوانین اجتماعی تعیین اصول راهبردی در کل نظام حمایت‌های اجتماعی و سایر قوانین مرتبط و نیز در روند اجرایی قوانین است. دامنه حقوق اجتماعی زنان بسیار وسیع است؛ گسترده‌ترین شکل آن را می‌توان در منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۳ شمسی دید که طیف وسیعی از موضوعات از جمله سلامت، حقوق فرهنگی، حقوق اقتصادی، حقوق سیاسی و حقوق قضایی زنان را شامل می‌شود. از آنجا که بررسی تمام این موضوعات و ارزیابی کارنامه چهل ساله جمهوری اسلامی ایران در این موارد در یک مقاله ممکن نیست، در اینجا به برخی از مهمترین حقوق اجتماعی زنان از دیدگاه امام خمینی(ره) پرداخته می‌شود.

۵-۱. حقوق اجتماعی غیر مالی زنان

در این قسمت به بررسی حقوق اجتماعی غیر مالی زنان از دیدگاه امام خمینی پرداخته می‌شود.

۵-۱-۱. حق کرامت انسانی زنان

کرامت انسان مبنای اصلی حقوق و آزادی‌های بشر است. در جریان بعد از جنگ جهانی دوم، بنیان‌گذاران سازمان ملل متحد، تامین حقوق اجتماعی را شرط اول رفاه اجتماعی و اساس صلح و تفاهم بین‌المللی تلقی می‌کردند که هدف این حقوق آن است که فرد از همه نوع قید و بند اقتصادی و تشویش از هر قبیل، که حیثیت، شخصیت و عزت نفس انسان را زایل می‌سازد و به آزادی او لطمه وارد می‌کند، رهایی یابد. حق حفظ کرامت انسانی کرامت انسانی مفهومی بسیار گسترده دارد که هم در اسناد حقوق بشری و هم در مبانی دینی و مذهبی ما جایگاه قابل توجهی دارد. حضرت امام خمینی(ره) درباره حق کرامت زن می‌فرمایند: «امروز در جمهوری اسلامی ایران، زن مسلمان، انسانی است آزاد، مستقل و با اختیار که فقط برای خدا کار می‌کند و برای رسیدن به مراحل عالی انسانیت می‌کوشد. زن مسلمان (با حفظ حدود اسلامی) یکی از پایه‌ها و ارکان جامعه اسلامی است و در جامعه حضوری مؤثر و پر ارزش دارد. زن مسلمان، با باز یافتن شخصیت خود، پا به پای مردان، در همه عرصه‌ها در اداره جامعه و در سازندگی کشور مشارکت می‌کند. بدون اینکه ویژگیها و خصایص خود را از دست بدهد. امروز زنان در جمهوری اسلامی، همدوش مردان در تلاش سازندگی خود و کشور هستند» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۲۷۵).

امام، زن را نه مظهر فریب و بازیچگی، که مبدأ خیرات و سعادت می‌دانست و می‌خواست از وجود زن در ارتقا و تعالی جامعه استفاده کند، او را

موجودی بس باکرامت و عظمت می‌دید که سعادت و شقاوت جامعه تا حد زیادی به دست اوست. امام خمینی حجاب را موجب حفظ شخصیت زن، پیشرفت جامعه و دور ماندن آن از ابتذال می‌داند و بر این باور است که با حفظ حجاب ارزشهای والای انسانی محفوظ می‌ماند و معیارهای معنوی در جامعه سیر صعودی به خود می‌گیرد. امام خمینی(ره) می‌فرماید: «امروز باید خانم‌ها به وظایف اجتماعی و دینی خودشان عمل کنند و عفت عمومی را حفظ بکنند و روی آن عفت عمومی کارهای اجتماعی و سیاسی را انجام بدهند» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۱۹۲-۱۹۳).

امام خمینی(ره) در جمع بانوان فرمودند: «آن ارزشی که امروز در کشورهای اسلامی و خصوصاً در کشور ایران پیدا شده است این است که در رژیم سابق شأن و مرتبت عبارت از آرایش مهووع و لباسهای کذا و منزلگاه‌های کذا بود و امروز ارزش ارزش انسانی است، ارزش اخلاقی است، ارزش انسانی است به واسطه همین تحول در قشر بانوان، دیگر آنهایی که با آرایش‌های فاسد و لباسهای فاخر می‌خواستند فخرفروشی کنند، در بین جامعه نسوان ما محکومند و خجالت زده‌اند. آن روز بانوان اسلامی ما خجلت می‌کشیدند که با لباس اسلامی و لباسی که در آن مراعات شده باشد [ظاهر بشوند] طبقات ضعیف هم اگر این کار را می‌کردند، خجالت می‌کشیدند در بین قشرهای فاسد و مرفه بروند. امروز امر بعکس است؛ آن اشخاصی که دارای آنطور کارهای فاسد و آرایش فاسد و خودنماییهای مفسد بودند، آنها احساس شرم می‌کنند در بین شما» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۱۹۸-۱۹۷).

۵-۱-۲. حق تعلیم و تربیت (تحصیل)

از دیگر مصادیق حقوق شهروندی زنان، حق تعلیم و تربیت یعنی تحصیل علم است. حق تحصیل از

حقوق اولیه بشری است که فارغ از زمان و مکان و مسائلی از قبیل جنسیت، زبان، نژاد، دین و قومیت می‌بایست در مورد تمام اشخاصی که متولد می‌شوند و تا زمانی که می‌میرند ادامه یابد. طبق آموزه های دین اسلام زن نیز همانند مرد حق تحصیل دارد؛ حتی بعد از ازدواج این حق برای زن محفوظ است. این حق در قانون اساسی هم مورد تأکید واقع شده است. حسب اصل ماده ۲۸ قانون اساسی که در آن بیان شده است دولت موظف است، تمامی حقوق زنان از جمله حق تحصیل و کار زوجه را با رعایت موازین اسلام، تضمین نماید. اسلام مرد و زن را در تدبیر شؤون زندگی به وسیله اراده و کار، مساوی می‌داند. تحصیل علم و کسب دانش نیز از احکامی است که زن و مرد در آن مشترک می‌باشند و هرگز دین اسلام جنس را سد راه دانش اندوزی نمی‌داند (الهامی، ۱۳۷۸). مرحوم علامه طباطبائی در تفسیرالمیزان، پس از نقل سرگذشت تاسف‌بار زن در طول تاریخ می‌گوید: زن در تمام احکام عبادی و حقوق اجتماعی با مرد شریک است و در هر امری که مرد استقلال دارد، مانند: ارث، کسب، معامله، تعلیم و تربیت و دفاع از حقوق و غیره زن هم‌مستقل است، مگر در مواردی که با مقتضای طبیعتش مخالف باشد (طباطبائی، ۱۳۶۳، ج ۲، ۲۸۳-۲۸۴). تمام آیاتی که درباره تحصیل علم و دانش وارد شده، همانند «یاایهاالناس» و «یاایهاالذین آمنوا» عمومی است و شامل زن‌ها هم می‌شود. اسلام «علم» را نور و «جهل» را ظلمت و علم را بینایی و جهل را کوری می‌داند. در قرآن آمده است: «قل هل یستوی الاعمی والبصیر ام هل تستوی الظلمات والنور...» (رعد/۱۶)؛ بگو آیا چشم نابینای جاهل و دیده بینای عالم یکسان است؟ آیا ظلمات و تاریکی جهالت‌بانور علم و معرفت مساوی است؟» در آیه

باعث تبعیض میان افراد شده و آنها را از حقوق خود محروم نماید. این مسأله در قوانین گوناگون متجلی شده که از نمونه‌های مهم آن قانون کار است. قانون کار اجازه تبعیض میان افراد به دلیل جنسیت آنها را نداده و حکم می‌کند حقوق و مزایایی یکسان برای تمامی آنها در نظر گرفته شود. حضرت امام بنیانگذار جمهوری اسلامی در باره این حق برای زنان می‌فرماید: «امروز زنان در جمهوری اسلامی، همدوش مردان در تلاش سازندگی خود و کشور هستند» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۲۷۵). «ما مفتخریم که بانوان و زنان پیر و جوان... در صحنه‌های فرهنگی و اقتصادی و نظامی حاضر و همدوش مردان یا بهتر از آنان در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۲۱، ۳۹۷). جامعه انسانی با خلاقیتها و تعاملهای زنان و مردان پیشرفت و ترقی می‌کند. نقش زنان در زندگی روزمره بسیار حیاتی است. نقش زنان و مردان نقش تکمیلی دو دست انسان در انجام امور زندگی است. هر دست کارهای بخصوصی را انجام می‌دهد و در کنار هم امور زندگی را پیش می‌برند. جایگاه زنان نیز چیزی شبیه آن است. برخی کارهای بشری برای مردها و زنها یکسان است، اما هر دو در جامعه وظایف ویژه‌ای نیز دارند که با یکدیگر متفاوت است و این امر به دلیل اختلاف طبیعی آنان است.

۵-۴-۴. حق آزادی

یکی دیگر از مصادیق حقوق شهروندی برای زنان، حق آزادی است. «حق آزادی زنان از دیدگاه امام خمینی، مبتنی بر مبانی عقلی، نقلی و شهودی است. اختیار انسان که در آموزه‌های دینی تأکید شده و خاستگاه کلامی دارد در نظریه امام عنصر محوری حق آزادی است. عنصر عقلی آزادی انسان که حریت مرد و زن را تأمین می‌کند «اصل توحید

دیگری آمده است: «هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون انما یتذکر اولوا الالباب (زمر/۹)؛ آیا آنان که به سلاح علم مجهزند با آنان که با جهل و نادانی دست به گریبانند، با هم برابرند؟ فقط اندیشمندان تفاوت این دو گروه را درک می‌کنند و امتیاز آنان را باز می‌یابند.»

عباراتی که حضرت امام (ره) درباره زن استفاده کرده است، برای زنی است که اطلاعات و فهم و آگاهی کامل دارد و تحت تعلیم و تربیت و تحصیل قرار گرفته است: الف. «اول مدرسه‌ای که بچه دارد، دامن مادر است» موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۲۱، ۱۹۲. ب. «مادر خوب بچه خوب تربیت می‌کند؛ و خدای نخواستہ اگر مادر منحرف باشد، بچه از همان توی دامن مادر منحرف بیرون می‌آید» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰: ۲۸۳). ج. «خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است و از خدمت همه کس بالاتر است» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۱۹۷). د. در این بیان ایشان به نقش زن در تربیت و ساختن ارزشها اشاره می‌نمایند: «زن مربی جامعه است» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۳۳۹). ذ. «خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است و از خدمت همه کس بالاتر است» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۱۹۷). امام خمینی در مورد حق آموزشی فرموده است: «همه مردم حق دارند بر حسب استعدادشان از آموزش یکسان به ترتیبی که قانون پیش‌بینی کرده برخوردار گردند... این گونه آموزش اجباری و رایگان خواهد بود».

۵-۳-۳. حق مساوات

یکی دیگر از مصادیق حقوق شهروندی برای زن، داشتن حق مساوات در جامعه با بقیه افراد جامعه و عدم تبعیض است. منع تبعیض بدین معنا که ویژگی‌هایی مانند جنسیت، مذهب و قومیت، نباید

و انحصار حق طاعت خداوند» است. عقل سلیم، انسان را در برابر خالق هستی مطیع می‌داند و از این رهگذر آزادی در عقیده، آزادی در سبک زندگی و دیگر موارد، تازمانی که مخالف قانون الهی نباشد، تبیین می‌شود. حق آزادی زنان از منظر امام بسیار گسترده است به گونه‌ای که بانوان با رعایت قوانین شرعی در تعاملات اجتماعی، فرهنگ و سیاست (به جز ولی فقیه) مانند مردها از حق آزادی برخوردارند. شکل‌گیری جامعه سعادت‌مند در نظریه امام در گرو مادران نیکوکار است که با تربیت درست فرزندان و معرفی الگوهای صحیح، افراد سالم به جامعه تحویل می‌دهند. مقوله کرامت انسان که امام بر نسبت تساوی آن میان مرد و زن تأکید دارد، دیدگاه وی را از رویکرد آزادی غربی متمایز می‌سازد و با برخی از محدودیت‌های شرع قابل جمع است» (میرخلیلی؛ محمدی، ۱۳۹۶).

مفهوم آزادی از دیدگاه امام خمینی جزء مفاهیم بدیهی و ضروری محسوب می‌شود، از این رو ایشان مفهوم آزادی را بی‌نیاز از تعریف می‌داند و معتقد است که آزادی حق اولیه بشر به شمار می‌آید که در اعمال، اندیشه و تصمیم خود آزاد باشد. به گونه‌ای که کسی حق ندارد انسان را مجبور به قبول عقیده یا شغل خاص نماید. ایشان، با مالک اسلام اصیل هر انسانی را در قلمرو شخصی خودش آزاد می‌داند به گونه‌ای که در امور شخصی خود از قبیل مال، ناموس، مسکن، خوردن و آشامیدن که برخلاف قوانین خداوند نباشد، تسلط دارد (موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۰، ۹۴).

«امروز در جمهوری اسلامی ایران، زن مسلمان، انسانی است آزاد، مستقل و با اختیار که فقط برای خدا کار می‌کند و برای رسیدن به مراحل عالی انسانیت می‌کوشد. زن مسلمان (با حفظ حدود اسلامی) یکی از پایه‌ها و ارکان جامعه اسلامی است

و در جامعه حضوری مؤثر و پر ارزش دارد. زن مسلمان، با باز یافتن شخصیت خود، پا به پای مردان، در همه عرصه‌ها در اداره جامعه و در سازندگی کشور مشارکت می‌کند. بدون اینکه ویژگیها و خصایص خود را از دست بدهد. امروز زنان در جمهوری اسلامی، همدوش مردان در تلاش سازندگی خود و کشور هستند.» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۲۷۵)

ایشان در بیان دیگری فرمودند :

«در خصوص زنان، اسلام هیچ گاه مخالف آزادی آنان نبوده است. بر عکس اسلام با مفهوم زن به عنوان شیء مخالفت کرده است و شرافت و حیثیت او را به وی باز داده است. زن مساوی مرد است. زن مانند مرد آزاد است که سرنوشت و فعالیت‌های خود را انتخاب کند ... ما می‌خواهیم که زنان را از فساد — که آنان را تهدید می‌کند — آزاد سازیم» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۳۷۰).

البته شایان ذکر است که انسان از آغاز به این حقیقت توجه داشته که آزادی مطلق، زندگی اجتماعی را به مخاطره می‌اندازد و همه در این نکته متفق‌القول هستند که آزادی مطلق در خارج از ذهن، امکان بروز ندارد و این‌گونه آزادی، عین هرج و مرج است. به همین علت امام خمینی در سخنان خویش، این‌گونه آزادی‌ها را محدود می‌کند و در واقع چارچوب قانونی و اجرایی می‌بخشد. پس مهم‌ترین مرزهای آزادی از دیدگاه امام خمینی را می‌توان ممنوعیت‌های شرعی و توطئه بر علیه نظام حکومت مشروع اسلامی برشمرد. حضرت امام در این باره فرموده است: «حاکم حقیقت قانون است. مردم و مسلمانان در دایره مقررات شرعی آزادند. دومین حد آزادی در اندیشه امام، آزادی تا مرز توطئه ذکر شد که ایشان در این باره می‌فرماید: «در مملکت ما آزادی اندیشه هست، آزادی قلم هست،

آزادی بیان هست، ولی آزادی توطئه و آزادی فساد کاری نیست، شما اگر توقع دارید که ما بگذاریم که بر ما توطئه کنند و مملکت ما را به هرج و مرج بکشند، به فساد بکشند و مقصودشان از آزادی این است، در هیچ جای دنیا همچو آزادی نیست. در یک رژیم اسلامی، آزادی‌ها صریح و کامل نخواهند بود، تنها آزادی‌هایی به ملت داده نخواهند شد که بر خلاف مصلحت مردم باشد و به حیثیت فرد لطمه وارد سازد». پس آزادی در حکومت اسلامی به گونه‌ای است که مضر به حال خود شخص و صلاح و تربیت او هم نباشد و نتیجه رعایت قوانین و مقررات شرعی در حکومت اسلامی، توجه به ضرر، صلاح و تربیت افراد است» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۵۲۴).

۵-۱-۵. حق حضانت برای مادر

در اسلام حضانت در اصطلاح فقهی عبارت است از: ولایت و سلطه بر تربیت طفل و امور متعلق به آن مانند نگهداری، خوابانیدن، سرمه به چشم او کشیدن، نظافت، شستن لباس و غیره است (موسوی خویی، ۱۴۱۰، ۲۸۲).

امام خمینی(ره) درباره حق حضانت می‌فرمایند: «برخی گفته‌اند: مراد از ولایت در تعریف حضانت و مانند آن، معنای اعم آن، یعنی قدرت بر تصرف است که با حق بودن حضانت منافات ندارد، بنابراین، مراد کسانی که حضانت را به ولایت تعریف کرده‌اند با کسانی که آن را به حق تعریف نموده‌اند، یکی است». امام خمینی (س) در پاسخ به این استفتاء که: «آیا محکمه می‌تواند پدر و مادر ممتنع از حضانت را مجبور نماید که به حق الحضانه عمل نمایند یا خیر؟» می‌نویسند: «بسمه تعالی، صرف حق الحضانه در آن مقدار که فقط حق من له الحضانه است، قابل الزام و اجبار نیست؛ بلکه صاحب حق می‌تواند از حق خود بگذرد و از حضانت

صرف نظر نماید؛ ولی نسبت به حق فرزند در تر و خشک کردن وی و در تربیت و نگهداری و حفظ او اگر من علیه الحق امتناع ورزد، حاکم شرع می‌تواند او را الزام به رعایت حق فرزند نماید» (موسوی خمینی، ۱۳۹۲، ج ۹، ۳۶۲؛ موسوی خمینی، ۱۳۹۹، ج ۴، ۱۴۲). همچنین در پاسخ به استفتاء دیگر فرموده‌اند: «بسمه تعالی، حق حضانت تا هفت سالگی با مادر است و با گذشت و واگذاری به شوهر ساقط نمی‌شود؛ بلکه دوباره می‌تواند مطالبه نماید» (موسوی خمینی، ۱۳۹۲، ج ۹، ۳۶۴؛ موسوی خمینی، ۱۳۹۹، ج ۴۰، ۱۶۵).

برخی ثبوت حق حضانت برای مادر در دو سال نخست را مشروط به شیردادن کودک توسط وی دانسته و گفته‌اند: اگر شیر دهنده غیر مادر باشد حق حضانت مادر ساقط است. امام خمینی (س) در تحریرالوسیله می‌نویسد: «مادر در شیر دادن به فرزندش بر غیر مادر، اولویت دارد، در صورتی که متبرع باشد یا چیزی را طلب کند که غیر او آن را مطالبه می‌کند یا کمتر از آن مطالبه نماید. و اما اگر بیشتر مطالبه کند یا اجرت بخواهد و حال آن که زنی هست که تبرعاً انجام می‌دهد، پدر حق دارد او را تسلیم به غیر مادر کند. و احوط (وجوبی) عدم سقوط حق حضانتی است که آن هم برای مادر ثابت هست؛ زیرا بین سقوط حق شیر دادن و ثبوت حق حضانت، منافاتی نیست» (موسوی خمینی، ۱۳۹۹، ج ۲۳، ۱۵۵؛ موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ج ۲، ۳۳۵).

البته «اگر پدر از مادر با فسخ یا طلاق قبل از آن که دختر به هفت سال برسد، جدا شود حق مادر ساقط نمی‌شود مادامی که با دیگری ازدواج ننماید، پس اگر ازدواج نمود حق مادر از پسر و دختر، ساقط می‌شود و حضانت مال پدر می‌شود. و اگر شوهر دومی از او جدا شد، بعید نیست که حق مادر

برگردد و احوط (استحبابی) آن است که تسالم و مصالح نمایند» (موسوی خمینی، ۱۳۹۹، ج ۲۳، ۱۳۵؛ موسوی خمینی، ۱۳۷۶، ج ۲، ۳۳۶).
از دیدگاه امام خمینی (س): «اگر پدر بعد از انتقال حضانت به او یا قبل از آن بمیرد، مادر سزاوارتر به حضانت فرزند است از وصی پدر او اگرچه ازدواج کرده باشد؛ خواه بچه پسر باشد یا دختر؛ و همچنین از باقی خویشان پدر حتی پدر پدر او و مادر پدر او، تا چه رسد به غیر آن‌ها. چنان که اگر مادر در زمان حضانتش بمیرد پس پدر از غیر او به آن احق است (موسوی خمینی، ۱۳۹۹، ج ۲۳، ۱۳۵؛ موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ج ۲، ۳۳۶).

۵-۱-۶. منزلت اجتماعی

منزلت، موقعیتی است که هر فرد در ساخت سلسله مراتب برخورداری در یک جامعه و در زمان معین اشغال می‌کند و در آن بخشی از منابع ارزشمند را داراست. منزلت، بازتاب دهنده عواملی هم چون منشأ خانوادگی رفتار، تحصیلات و ویژگی‌های مشابه است که دست‌یابی به آن‌ها یا از دست دادنشان سخت تر از به دست آوردن یا از دست دادن ثروت اقتصادی است (تامین، ۱۳۷۳، ۹۸؛ صفا، ۱۳۸۲، ۴۹). نابرابری اجتماعی یکی از تاثیر گذارترین و پرنفوذترین واقعیت‌های اجتماعی است که از دیرباز منشأ مناقشات جدی در جوامع بوده است. جامعه‌شناسان بسیاری از جمله وبر، پارسونز، وبلن و مخصوصاً مارکس، در این رابطه سخن گفته‌اند. مارکس جامعه‌شناس بلامنازع نظریات طبقات اجتماعی است. همانطور که در مانیفست کمونیست گفته است: تاریخ تمامی جوامع تا به امروز، تاریخ منازعه طبقاتی بوده است. عقاید سوسیالیست‌های فرانسه مانند سن سیمون، فوریه و پرودن بر او اثر گذاشته است و در واقع پس از آشنا شدن با عقاید این صاحب نظران اجتماعی بود

که مارکس به سوسیالیسم گرایش پیدا کرد و طرح جامعه بی طبقه خود را بر مبنای آن استوار ساخت (حسینی ارشد، ۱۳۹۴، ۱). جنس زن به عنوان نیمی از جامعه بشری برخوردار از این نوع منزلت است و به وسیله متغیرهایی جایگاه خویش را در سلسله مراتب اجتماعی پیدا می‌کند. منزلت اجتماعی زنان مبتنی بر تعالیم دین اسلام و در کلام عالم دین، حضرت امام چنین تبیین شده است.

حضرت امام(ره) درباره منزلت زنان می‌فرمایند: «زن در جاهلیت مظلوم بود. اسلام زن را از آن لجن زار جاهلیت بیرون کشید. در یک موقع دیگر، در ایران ما، زن مظلوم شد؛ و آن دوره شاه سابق بود و شاه لاحق؛ به اسم این که زن را می‌خواهند آزاد کنند ظلم کردند به زن، ظلمها کردند به زن؛ زن را از آن مقام شرافت و عزت که داشت پایین کشیدند. زن را از آن مقام معنویت که داشت شیء کردند. به اسم آزادی، آزادی را از زن و مرد سلب کردند. زنها و جوانان ما را فاسد الاخلاق کردند. شاه برای زن این خاصیت را قائل بود که شاه می‌گفت زن باید «فریبا» باشد! البته با آن نظر حیوانی که او داشت. با آن نظر جسمانی، مادی، حیوانی پست که او داشت، زن را نظر می‌کرد. باید «فریبا» باشد! از مقام انسانیت، زن را فرو کشید به مرتبه یک حیوان؛ به اسم این که برای زن می‌خواهد مقام درست کند، زن را از مقام خودش پایین آورد» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ۳۳۹). ایشان در جای دیگر اشاره می‌کنند: «اسلام، نظر خاص بر شما بانوان دارد. اسلام در وقتی که ظهور کرد در جزیره العرب، بانوان حیثیت خودشان را پیش مردان از دست داده بودند؛ اسلام آنها را سر بلند و سرافراز کرد، اسلام آنها را با مردان مساوی کرد. عنایتی که اسلام به بانوان دارد، بیش تر از عنایتی است که بر مردان دارد. مردان بر ملتها حق دارند و زنها حق بیش تر

متعددی می‌شود که در ذیل به مواردی از آن پرداخته می‌شود.

۵-۲-۱. حق رفاه و تامین اجتماعی

حیات انسانی دارای دو جنبه و بعد است؛ یک بعد مربوط به رفاه مادی و تامین مایحتاج زندگی اجتماعی است و یک بعد مربوط به آسایش روانی و تامین مایحتاج روحی و معنوی است. حضرت امام در بیانات خویش، به ویژگی‌های جمهوری اسلامی اشاره کرده و فرموده است:

«با جمهوری اسلامی سعادت، خیر، صلاح برای همه ملت است. اگر احکام اسلام پیاده بشود، مستضعفین به حقوق خودشان می‌رسند؛ تمام اقشار ملت به حقوق حقه خودشان می‌رسند؛ ظلم و جور و ستم ریشه‌کن می‌شود. در جمهوری اسلامی زورگویی نیست، در جمهوری اسلامی ستم نیست، در جمهوری اسلامی آزادی است، استقلال است. همه اقشار ملت در جمهوری اسلامی باید در رفاه باشند. در جمهوری اسلامی برای فقرا فکر رفاه خواهد شد؛ مستمندان به حقوق خودشان می‌رسند. در جمهوری اسلامی عدل اسلامی جریان پیدا می‌کند، عدالت الهی بر تمام ملت، سایه می‌افکند آن چیزهایی که در طاغوت بود در جمهوری اسلامی نیست. من جمهوری اسلامی را به شما تبریک عرض می‌کنم. امیدوارم در زیر سایه اسلام همه ما با رفاه و سعادت به سر ببریم» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۵۲۵). پس، با توجه به سخن ایشان می‌توان به این نکته اشاره کرد که رفاه از حقوق حقه همه مردم است و زنان نیز از این قاعده مستثنی نیستند.

۵-۲-۲. حق بهره‌مندی از مسکن مناسب

مسکن محل سکون و آرامش است. حق مسکن هم یکی از حقوق اساسی هر فرد در جامعه

دارند. زنها مردان شجاع را در دامن خود بزرگ می‌کنند. قرآن کریم انسان ساز است، و زنها نیز انسان ساز. وظیفه زنها انسان سازی است. اگر زندهای انسان ساز از ملتها گرفته بشود، ملتها به شکست و انحطاط مبدل خواهند شد، شکست خواهند خورد، منحنی خواهند شد. زنها هستند که ملتها را تقویت می‌کنند، شجاع می‌کنند. بانوان از صدر اسلام - در صدر اسلام - با مردان در جنگها هم شرکت داشته‌اند. مقام زن مقام والا است؛ عالی رتبه هستند. بانوان در اسلام بلندپایه هستند. ما می‌بینیم و دیدیم که زنها، بانوان محترمت همدوش مردان، بلکه جلو مردان در صف قتال ایستادند. بچه‌های خودشان را از دست دادند، جوانان خودشان را از دست دادند، و شجاعانه مقاومت کردند. ما می‌خواهیم زن به مقام والای انسانیت خودش باشد» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۳۰۰).

ایشان درباره دلیل اهمیت مقام زن بر این باور است که چنین منزلتی منشاء و مولد برای دیگر موقعیتهای اجتماعی (ایازی، ۱۳۹۱) است:

«نقش زن در جامعه، بالاتر از نقش مرد است؛ برای این که بانوان علاوه بر این که خودشان یک قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را در دامن خودشان تربیت می‌کنند. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است، و از خدمت همه کس بالاتر است. و این امری است که انبیا می‌خواستند. می‌خواستند که بانوان قشری باشند که آنها تربیت کنند جامعه را، و شیر زنان و شیر مردانی به جامعه تقدیم کنند» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۳۴۱).

۵-۲. حقوق اجتماعی مالی زن از دیدگاه امام

خمینی(ره)

از دیگر شاخه‌های حقوق اجتماعی زنان، حقوق رفاهی آنان است. حقوق رفاهی شامل موارد

محسوب می‌شود. حق بهره‌مندی از مسکن مناسب و داشتن سرانه کافی ورزش حق هر شهروند ایرانی و حق هر زن است. دیدگاه حضرت امام درباره اهمیت مسکن و حق بهره‌مندی از آن به آن شکل بیان شده است: «در رژیم منفور پهلوی مسئله مسکن یکی از مصیبت‌بارترین مشکلات اجتماعی مردم ما بود. بسیاری از مردم در اسارت تهیه یک قطعه زمین و داشتن یک لانه بودند و چه بسا تمام عمرشان را زیر بار بانکها و سودجویان و غارتگران به سر می‌بردند تا بتوانند پناهگاهی را برای خود و فرزندان‌شان دست و پا کنند. قشر عظیمی از مستضعفان جامعه هم بکلی از داشتن خانه محروم بودند و در زوایای بیغوله‌ها و اتاقک‌های تنگ و تاریک و خرابه‌ها به سر می‌بردند؛ و چه بسا قسمت مهمی از درآمد ناچیزشان را بایستی برای اجاره آن بپردازند (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۵۱۹)؛ این میراث شوم برای ملت ما باقی مانده و اکنون جامعه ما با چنین مصیبتی دست به گریبان است. نظام اسلام چنین ظلم و تبعیضی را تحمل نخواهد کرد؛ و این از حد اقل [حقوق] هر فرد است که باید مسکن داشته باشد. مشکل زمین باید حل شود و همه بندگان محروم خدا باید از این موهبت الهی استفاده کنند. همه محرومان باید خانه داشته باشند. هیچ کسی در هیچ گوشه مملکت نباید از داشتن خانه محروم باشد. بر دولت اسلامی است که برای این مسئله مهم چاره‌ای بیندیشد، و بر همه مردم است که در این مورد همکاری کنند. این جانب حسابی به شماره ۱۰۰ در تمام شعب بانک ملی افتتاح کرده و از همه کسانی که توانایی دارند دعوت می‌کنم که برای کمک به خانه‌سازی برای محرومان به این حساب پول واریز کنند و در هر محل از بین افراد صالح و مورد اعتماد، گروهی حداقل مرکب از سه نفر از مهندسان و کارشناسان

شهرسازی و خانه‌سازی و یک نفر روحانی و یک نماینده دولت انتخاب شوند تا با صرفه‌جویی و دقت کامل خانه‌های ارزان قیمتی بسازند و در اختیار محرومان قرار بدهند و در این طرح به هیچ وجه پولی در برابر خرید زمین پرداخت نشود. من امیدوارم همه کسانی که زمین‌های وسیعی در اختیار دارند به این امر مهم اسلامی-انسانی کمک کنند، و زمین‌ها را در مناطق مرغوب قابل سکونت در اختیار این طرح بگذارند. و نیز هر کس که توانایی دارد، در تأمین انواع مصالح ساختمانی به این خدمت اسلامی کمک و نیروی کار و کارگری به طور وسیع به کار افتد، و دولت نیز تصمیمات لازم را در تأمین آب و برق و اسفالت و وسایل ایاب و ذهاب و مدرسه و درمانگاه و دیگر نیازمندیهای عمومی فراهم سازد. بنیاد مستضعفین نیز باید به کمک این طرح بشتابد و از اموال مصادره شده خاندان پهلوی و اطرافیانش در این طرح استفاده شود. و نیز دولت باید در طرح‌های اساسی و دراز مدت خود برای حل این مشکل در سطح عموم طرح‌هایی تهیه کند؛ و اکنون این یک تجربه تازه از بسیج نیروی ایمان جامعه در راه تعاون اسلامی و مبارزه با محرومیت است که ملت با توفیق الهی باید از آن نیز سرفراز درآید. من با کمال تواضع از ملت عزیز در این امر حیاتی استمداد می‌کنم و سلامت و سعادت همگان را خواستارم» (موسوی خمینی، ۱۳۶۷، ج ۱۰، ۵۲۱).

امام خمینی (ره) صورت مساله را خوب درک کرده بودند و داشتند برای آن راه حل هم ارائه می‌دادند. در واقع امام، مسکن را به یک موضوع اصلی کشور تبدیل کرد و همه ارکان و بخش‌های حکومت را درگیر مساله مسکن کرده بودند. بخش خصوصی، مردم و دولت همه به نوعی برای مسکن کار می‌کردند. زمینه تصویب قوانین هم در این مورد را

رسیدن به این هدفهایش به مقدماتی که او را به هدفهایش می رساند متوسل شود» (طباطبایی، ۱۳۶۳، ج ۲، ۵۴۴).

همچنین در تفسیر نمونه در ذیل آیه (الرجال قوامون علی النساء ...) آمده است: «قرآن در اینجا تصریح می کند که مقام سرپرستی باید به مرد داده شود اشتباه نشود منظور از این تعبیر استبداد و اجحاف و تعدی نیست؛ بلکه منظور رهبری واحد منظم با توجه به مسؤولیتها و مشورتهای لازم است) ... و این موقعیت به خاطر وجود خصوصیات در مرد است» (مکارم شیرازی، ۱۳۶۶، ج ۳، ۳۷۱). از این رو، زنان تا آن حد موظف به اطاعت از شوهر هستند که مربوط به حقوق همسران است و هرگز مردان، حق دخالت در اموال و درآمدهای اقتصادی زنان را ندارند و حتی وظیفه رسیدگی به کارهای شخصی شوهر، اعم از تهیه غذا یا شستن لباس و غیره را نیز ندارند؛ نه این که چنین وظیفه ای ندارد؛ بلکه در امور شخصی زن، شوهر موظف است در صورت نیاز و متعارف بودن آن، برای او خادم بگیرد. بدین جهت، موضوع ریاست شوهر و اطاعت زن از او محدود می شود به خروج زن از منزل و اشتغال او به کارهایی که به تشخیص شوهر به عنوان سرپرست و مسوول این جامعه، آن را به مصلحت نداند و یا به نظر برخی از فقها خروج از منزل شوهر در صورتی بر زوجه ممنوع است که با حق شوهر منافات داشته باشد (موسوی خویی، ۱۴۱۰، ۲۸۹)؛ اما با وجود این، کسانی که در پی حذف هر گونه سرپرستی در این جامعه کوچک و بنیادی هستند، چنین می گویند: «کسب اجازه زن از شوهر برای خروج از خانه... جنبه تصریحی و امرانه نداشته بلکه ارشادی و غیر مستقیم بوده است» (کار، ۱۳۷۷، ۲۱). خمینی (ره) در پاسخ این پرسش که اگر شوهر، شاغل بودن زن را صلاح نداند

فراهم کردند. حساب ۱۰۰ امام و بنیاد مسکن را برای تأمین مسکن محرومین راه اندازی شد، در واقع امام یک جریان و نهضت اجتماعی برای تأمین مسکن محرومان ایجاد کرد. سخنرانی های مهمی در باب مسکن کردند، بعد یک دوره تلاش و پیگیری جدی در رفع مشکلات مسکن باقی مانده از قبل انقلاب تقریباً کپرنشینی جمع شد.

۵-۲-۳. حقوق مربوط به شغل و کار

حقوق اجتماعی بانوان دارای مصداق مهم دیگری به نام، حق شغل و کار است. در طول تاریخ، زنان همواره به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در تأمین معاش خانواده همکاری داشته اند. یکی از شبهات پیرامون اشتغال زنان تعارض آن با ریاست شوهر در خانواده است. به عبارتی زن پس از ازدواج، به اختیار خود حقوقی را برای همسر خویش بر عهده می گیرد که حقوق زناشویی شوهر از آن جمله است. اگر اشتغال با این حقوق تزامم پیدا کند، تکلیف چیست؟ ریاست شوهر بر خانواده به هیچ وجه استبداد یا تحکم و یا به زعم بعضی اختیار مالکانه نیست؛ بلکه به تعبیر یکی از حقوقدانان عرب زبان، ریاست شوهر یک سلطه حکیمانه اداری است نه استبدادی (الزحیلی، ۱۴۲۰، ۸۲). علامه طباطبایی دانشمند و مفسر بزرگ اسلامی در تفسیری از آیه «فلا جناح علیکم فیما فعلن فی انفسهن بالمعروف» (بقره / ۲۴۳) می فرماید: «همچنین قیمومت (ریاست) مرد بر زنش به این نیست که سلب آزادی از اراده زن و تصرفاتش در آنچه مالک آن است بکند و معنای قیمومت مرد این نیست که استقلال زن را در حفظ حقوق فردی و اجتماعی او در دفاع از منافعش سلب کند؛ پس زن همچنان استقلال و آزادی خود را دارد و هم می تواند حقوق فردی و اجتماعی خود را حفظ کند و هم می تواند از آن دفاع نماید و هم می تواند برای

و شاغل بودن زن باعث از هم پاشیدگی زندگی زناشویی شوهر شود، آیا شوهر حق ممانعت او را دارد یا نه فرمودند: «اشتغال زن اگر موجب تضییع حقوق زناشویی شوهر نباشد مانع ندارد؛ ولی بیرون رفتن زن از خانه شوهر منوط به اجازه شوهر است» (موسوی خمینی، ۱۳۹۲، ج ۳، ۳۵۶) نکته دیگر اینکه: اگر کاری که زن به آن اشتغال دارد بر او واجب باشد، برای خروج از منزل لازم نیست از شوهرش اجازه بگیرد و بدون اجازه او می‌تواند به کار خود ادامه دهد. امام خمینی (ره) در پاسخ این پرسش که شرکت زن‌ها در مسائل اجتماعی مثل عضویت در سپاه پاسداران و... چه حکمی دارد و اگر به حدّ وجوب برسد با نهی شوهر چگونه می‌شود فرمودند: «موارد، مختلف است و به حسب حال اشخاص هم ممکن است فرق کند و اگر در موردی به موجب اقتضای ضرورت، واجب شد نهی شوهر مانع نیست» (موسوی خمینی، ۱۳۹۲، ج ۳، ۳۴۶) ایشان در پاسخ این پرسش که آیا شوهر می‌تواند مانع خروج زن پزشک خود که متخصص زنان و زایمان است بشود؟ فرمودند: «خروج زن از منزل برای غیر واجبات، منوط به اجازه شوهر است و در موردی که معالجه بیمار در بیرون، بر پزشک زن واجب شود شوهر او حقّ ممانعت او را ندارد» (موسوی خمینی، ۱۳۹۲، ج ۳، ۳۴۷-۳۴۸).

۶. نتیجه

زن به عنوان یکی از دو رکن اصلی خانواده دارای حقوق متعددی اعم از فردی و اجتماعی و ... است. حقوق اجتماعی زن متعدد است. از مهمترین حقوق اجتماعی زن حق اشتغال و قضاوت است. حقوق اجتماعی زن در فقه اسلام مورد توجه بوده است. مبانی حقوق اجتماعی زن، آیات و روایات و کلمات فقهای عظام است. برای احصاء و فهم حقیقت حقوق اجتماعی زن بهترین منبع آراء

فقهی امام خمینی (ره) است که به زنان مسلمان شیعه ایران، هویت داد. زنان هم از طریق کار در منزل (اشتغال به طور غیرمستقیم) و هم از طریق کار در بیرون از منزل (اشتغال به طور مستقیم) در پیشرفتهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی سهیم هستند. از آنجا که اسلام دین کاملی است به موضوع اشتغال و کارکردن زنان به خوبی پرداخته و آزادیهای کاملی را به زنان اعطا کرده است تا ضمن برابر بودن با مردان بتوانند دوشادوش آنان فعالیت کنند. در طول تاریخ اسلام زنان بزرگواری چون فاطمه (ص)، خدیجه (ص) و زینب (ص) به عنوان سمبلها و اسوه های زن مسلمان نورافشانی کرده، در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بنا به ضرورت مداخله داشته‌اند. در نظام اسلامی جمهوری اسلامی ایران، دولت اسلامی می‌تواند با تدابیر و اندیشه‌هایی از قبیل برجسته کردن نقش مادری و همسری، اصلاح نظام آموزشی و ترویج فرهنگ کار در خانه، زمینه مشغول شدن خانم‌ها را در خانه فراهم آورد. همچنین می‌تواند با حمایت از بانوان سرپرست خانواده و تأمین حداقل معیشت برای آنها، رواج مشاغل نیمه وقت و انعطاف‌پذیر، ایجاد تسهیلات برای شغل‌های مخصوص زنان، تجزیه نمودن فعالیت‌های صنعتی قابل تجزیه به کارگاه‌های کوچک درون منزل، زندگی راحت توأم با یک شغل مناسب و درآمد بالا را برای زنان فراهم آورد.

۷. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

منابع

منابع فارسی

-قرآن کریم

- الهامی، داود، «علم آموزی زن از دیدگاه اسلام»، فصلنامه پیام حوزه، شماره بیست و پنجم، ۱۳۷۸.
- ایازی، سید علی نقی، «منزلت اجتماعی زنان از منظر امام خمینی»، مجله حوزه، شماره یکصد و شصت و سوم، ۱۳۹۱.
- بهروزی لک، غلامرضا؛ شریف پور، مریم، «بررسی مبانی فقهی حقوق سیاسی زنان در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، مجله پژوهش‌نامه زنان، سال ششم، شماره یکم، بهار ۱۳۹۴.
- تأمین، ملوین، جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، چاپ اول، تهران، انتشارات توتیا، ۱۳۷۳.
- حسینی ارشد، سیدسعید، «رابطه هوش هیجانی با رضایت شغلی و منزلت اجتماعی پلیس شهر کرمانشاه»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه، ۱۳۹۴.
- صفا، داود، بررسی وضعیت قشربندی اجتماعی و رابطه آن با میزان دین‌داری و نوع قرائت‌های دینی در شهر قم، چاپ اول، کرمان، انتشارات دانشگاه شهید باهنر، ۱۳۸۲.
- عترت دوست، محمد؛ وزیری‌فرد، سیدمحمدجواد؛ بررسی ادله فقهی مخالفان ولایت سیاسی زنان در فقه شیعه، مجله: پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۲.
- کار، مهرانگیز، «مشارکت سیاسی زنان، وضعیت یا خیال؟»، ماهنامه زنان، شماره چهل و چهارم، ۱۳۷۷.
- مظاهری کوهانستانی، رسول؛ حیدریان دولت‌آبادی، محمدجواد، «مطالعه کاربردی تحولات فقهی شیعه در دوران معاصر درباره حقوق و آزادی‌های زنان»، مجله پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده، شماره سی‌ام، تابستان ۱۳۹۸.

- مکارم شیرازی، ناصر، و دیگران، تفسیر نمونه، جلد سوم، چاپ سوم، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، ۱۳۶۶.
- موسوی خمینی، روح‌الله، تحریر الوسیله، جلد دوم و دهم، چاپ سوم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۹.
- موسوی خمینی، روح‌الله، صحیفه امام، جلد اول-دهم، سیزدهم و بیست و یکم، چاپ هفتم، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۷.
- موسوی خمینی، روح‌الله، استفتاءات، جلد سوم و نهم، چاپ اول، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۹۲.
- موسوی خمینی، روح‌الله، موسوعه الامام الخمینی، جلد بیست و یکم و چهلیم، چاپ دوم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۹۹.
- میرخلیلی، سیداحمد؛ محمدی، عبدالقادر، «مبانی نظری حق آزادی زنان از دیدگاه امام خمینی»، پژوهش‌نامه متین، شماره هفتاد و ششم، ۱۳۹۶.

منابع عربی

- الزحیلی، وهبه، الاسره المسلمه فی العالم المعاصر، چاپ اول، دمشق، دار الفکر، ۱۴۲۰.
- طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر همدانی، جلد دوم، چاپ پنجم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۳.
- موسوی خویی، سید ابوالقاسم، منهاج الصالحین (المعاملات)، چاپ بیست و هشتم، قم، نشر مدینه العلم، ۱۴۱۰.

